

Áhrif fjármálahrunsins á lífskjörin II
**Áhrif mótvægisaðgerða á
skuldavanda, fátækt og atvinnu**

Stefán Ólafsson, Arnaldur Sölvi Kristjánsson og Kolbeinn Stefánsson
Þjóðmálastofnun, September 2012

Áhrif hrunsins á lífskjörin

Seinni skýrslan af tveimur

- Fyrri skýrslan fjallaði um:
 - Kjaraskerðinguna – umfang og einkenni
 - Áhrif á ólíka tekjuhópa
 - Tekjuskiptinguna og skattastefnuna
- Seinni skýrslan fjallar um:
 - Velferðarútgjöldin
 - Skuldavandann
 - Fátækt og fjárhagsþrengingar
 - Atvinnuáhrif
 - Viðhorf almennings: Staða og horfur

Almennar niðurstöður

- Skýrslurnar sýna að Ísland hefur farið að mörgu aðra leið í gegnum kreppuna en algengast er á Vesturlöndum
- Botni var náð á árinu 2010 og síðan hefur vöxtur hafist á ný og kjörin batnað
- Ísland er að ná sér fyrr upp úr kreppunni en aðrar kreppuþjóðir
- Lægri og milli tekjuhópum var hlíft
- Umskipti í skuldavanda, þrengingum og atvinnu urðu frá og með 2010
- Atvinnubati er þó hægur

Leið Íslands

Íslenska leiðin úr kreppunni

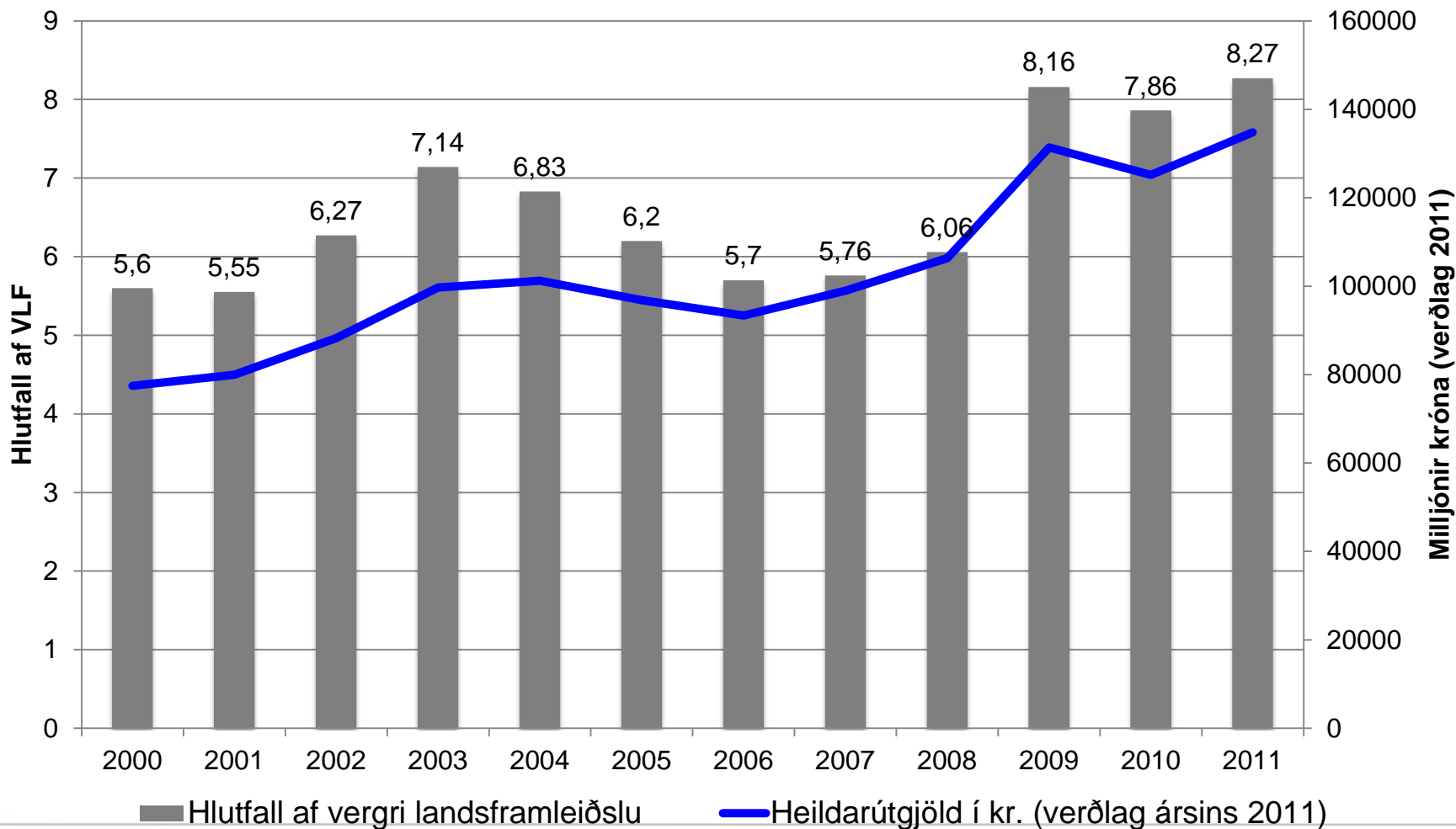
- **Megin valkostir: Niðurskurður eða virkar aðgerðir stjórnvalda í anda J. M. Keynes**
- **Íslenska leiðin: Blönduð leið í anda Keynes og velferðarstefnu**
- **Endurdreifing útgjalda, aukin tekjuöflun og niðurskurður**

Íslenska leiðin úr kreppunni

- **Velferðarkerfinu beitt til varnar**
 - Skorið niður og aukið í senn
- **Aukin útgjöld**
 - Tilfærslur til heimila
 - Vaxtabætur
 - Atvinnuleysisbætur og VM-úrræði
 - Lífeyrslágmark almannatrygginga
 - Velferðarútgjöld urðu meira lágtekjumiðuð
- **Niðurskurður einkum í þjónustu og stjórnsýslu**
 - Heilbrigðisþjón., menntun, +auknar skerðingar á milli og hærri tekjuhópa

Velferðarútgjöld

Tekjutilfærslur jukust mikið

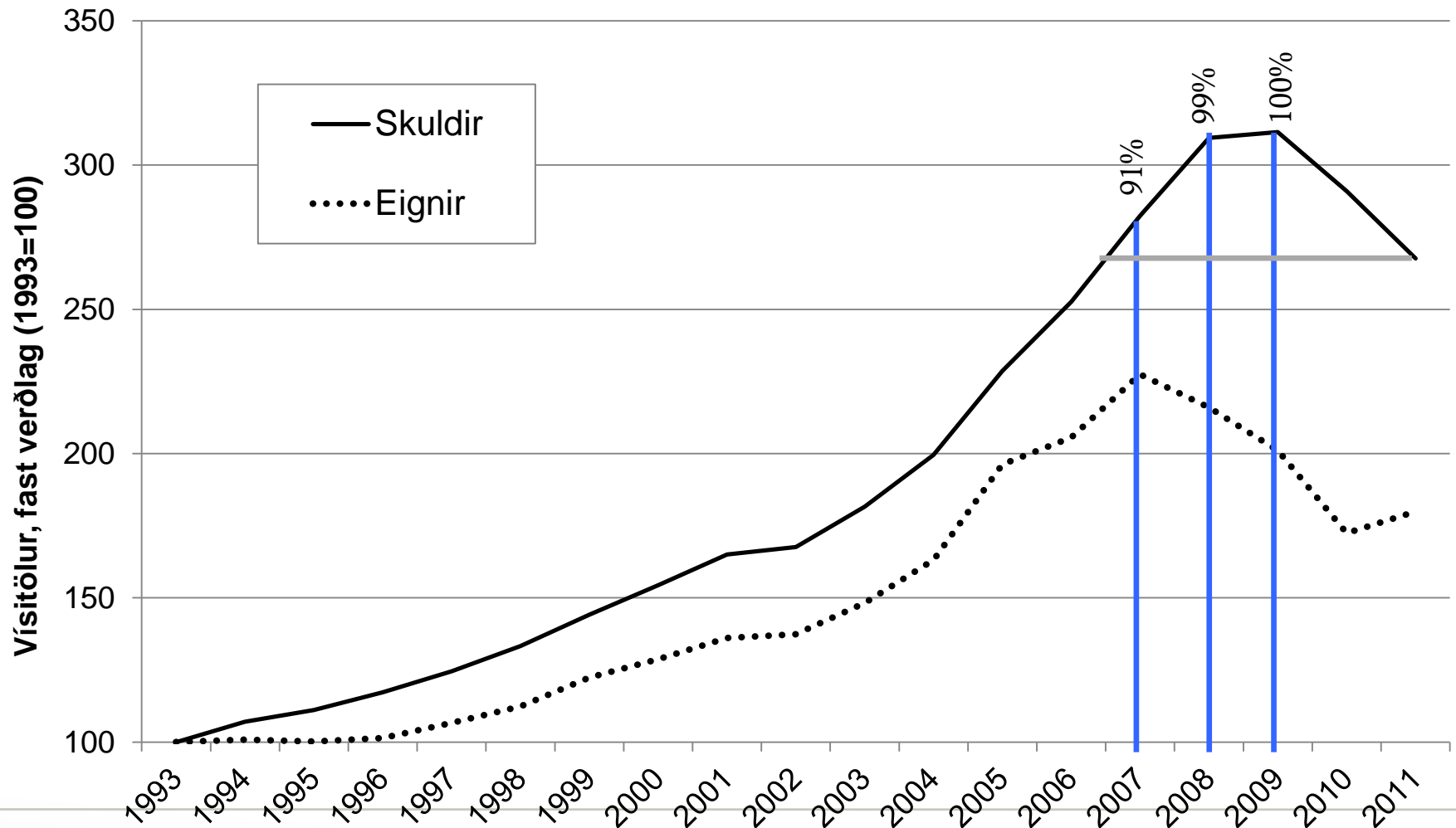
Skuldavandi heimila

Aðgerðir í skuldamálum

- AGS tekur aðgerðir í skuldaúrræðum heimila á Íslandi sem annað af tveimur dæmum um viðamiklar og vel heppnaðar aðgerðir
- Hitt dæmið eru aðgerðir Roosevelt stjórnarinnar í USA 1933
- Í fjármálakreppunni í Skandinavíu um 1990 var ekki gripið til sérstakra skuldaúrræða fyrir heimili
- Mat AGS er að um 15-20% skulda heimila hafi verið afskrifaðar snemma árs 2012

Skuldapróun heimila

Umskipti frá og með 2010. Fast verðlag.

Staðan í skuldamálum

- Heildarskuldir heimila voru á árinu 2011 svipaðar og var milli 2006 og 2007 (skv. skattframtölum). Lækkun um 14%.
- Fasteignaskuldir einar eru á fyrsta ársfjórðungi 2012 svipaðar og var milli 3ja og 4ða ársfjórðungs 2007 (skv. tölum Seðlabanka Íslands). Lækkun um 17%.
- Aðrar skuldir (einkum bílalán) hafa lækkað meira, ekki síst á árinu 2011.
- Kaupmáttur launa er hins vegar enn talsvert lægri en var 2007 og því erfiðara að ráða við skuldirnar nú en þá.

Staðan í eignamálum

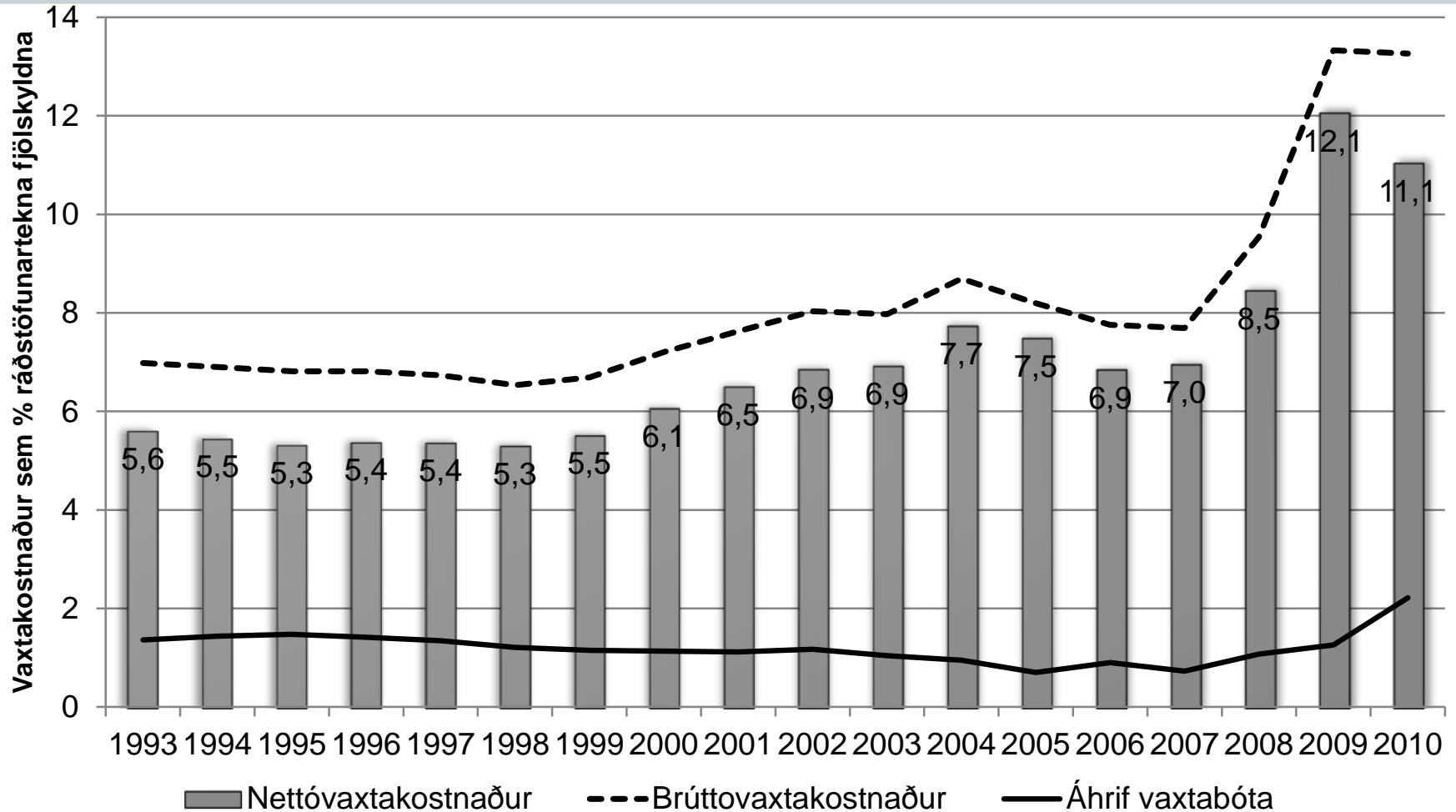
- Eignir heimilanna náðu hámarki að raunvirði árið 2007
- Síðan þá hafa þær lækkað og voru árið 2010 um 76% af hámarkinu 2007. Hækkuðu lítillega 2011.
- Neikvæðari eignastaða eftir hrun er því meira vegna lækkunar eignaverða en af hækkun skulda.
- Eignir höfðu hækkað óeðlilega mikið í verði á bóluárunum, 2003-2007, bæði fasteignir og hlutabréf.
- Langmest var aukning eigna hjá hæstu tekjuhópunum
- Hátekjuhópar juku rauneignir sínar talsvert á tímabilinu 1993-2010, þrátt fyrir hrunið; meðal-fjölskyldan jók eignir lítillega en lágtekjufólk stóð í stað

Þróun skuldabyrðinnar

- Greiðslubyrði vegna skulda heimilanna náði hámarki árið 2009, en hefur lækkað síðan þá.
- Skuldabyrði jókst mikið eftir hrun, einkum vegna mikillar rýrnunar ráðstöfunartekna
- Skuldabyrðin nettó fór úr 7% af ráðstöfunatekjum upp í um 12% 2009
- Það er meðaltali allra heimila (hærra ef bara er litið á skuldug heimili)
- Árið 2010 lækkaði meðalskuldabyrðin í um 11% 2010, einkum vegna hærri vaxtabóta.
- Alvarlegir greiðsluerfiðleikar heimila vegna skulda hafa minnkað um nærri fjórðung eftir 2009, skv. rannsókn Seðlabankans (2012).

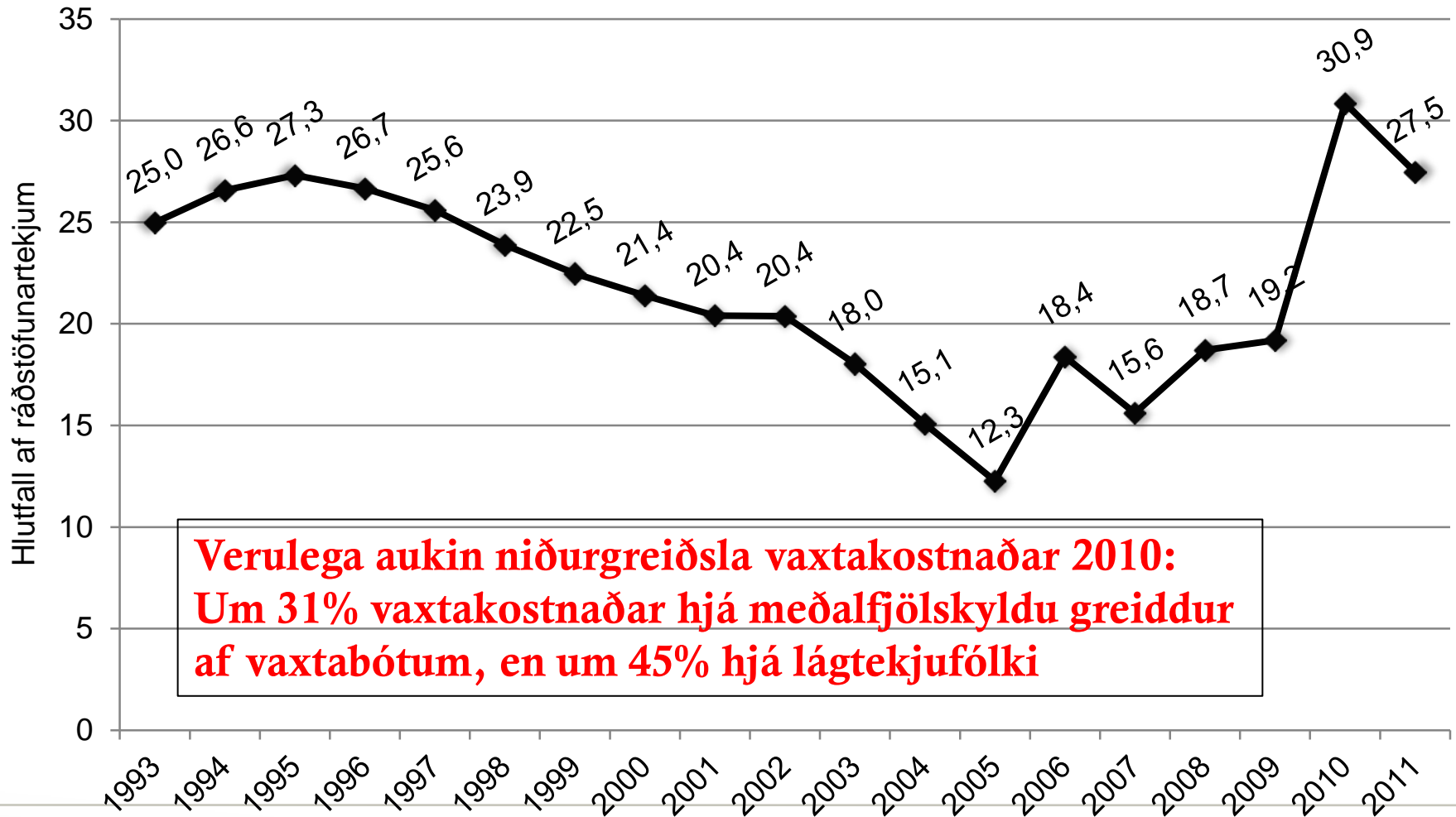
Þróun skuldabyrðinnar

Vaxtakostnaður sem % ráðstöfunartekna

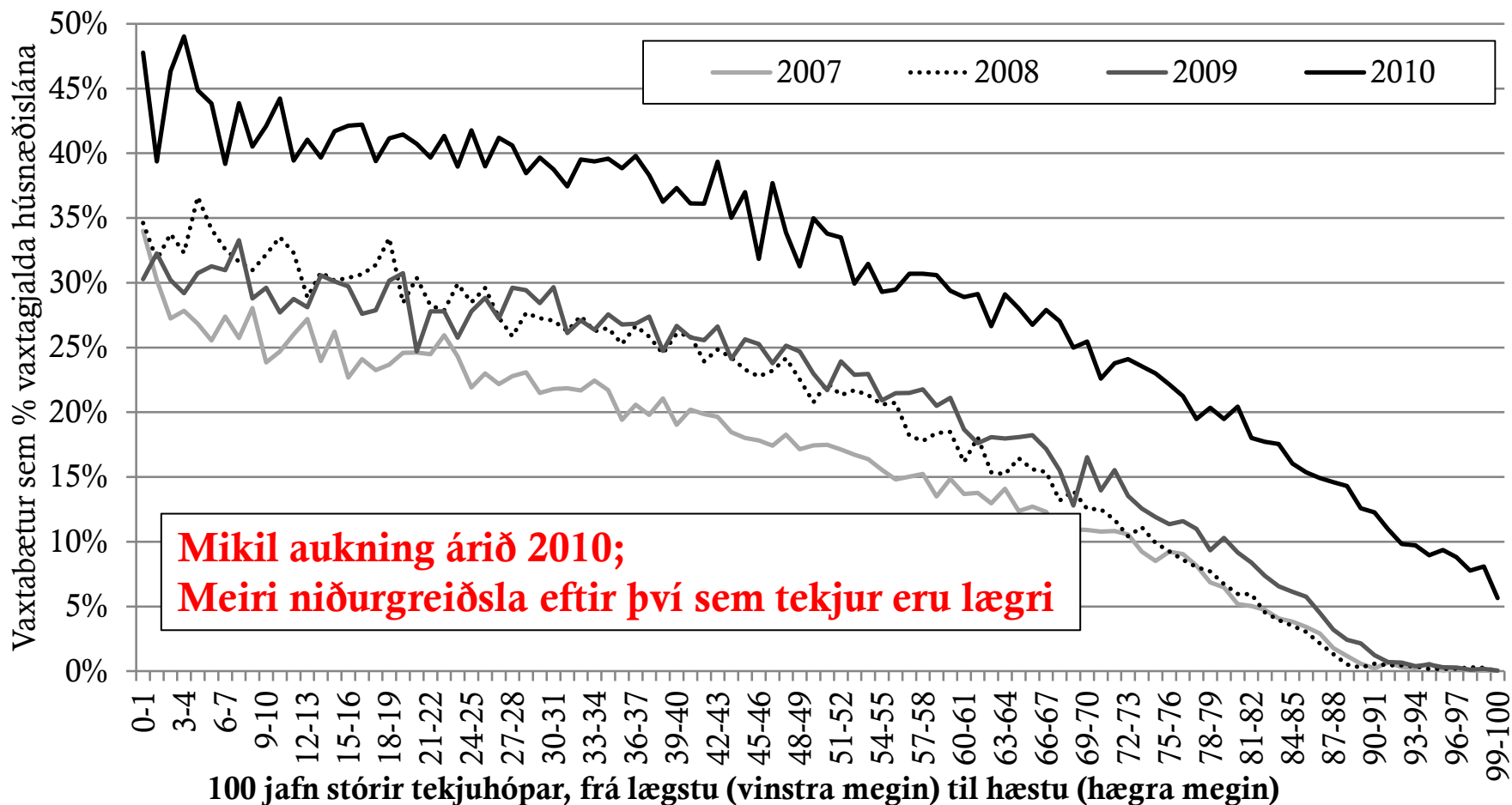
Niðurgreiðsla vaxtakostnaðar

Vaxtabætur sem % vaxta af húsnæðislánnum

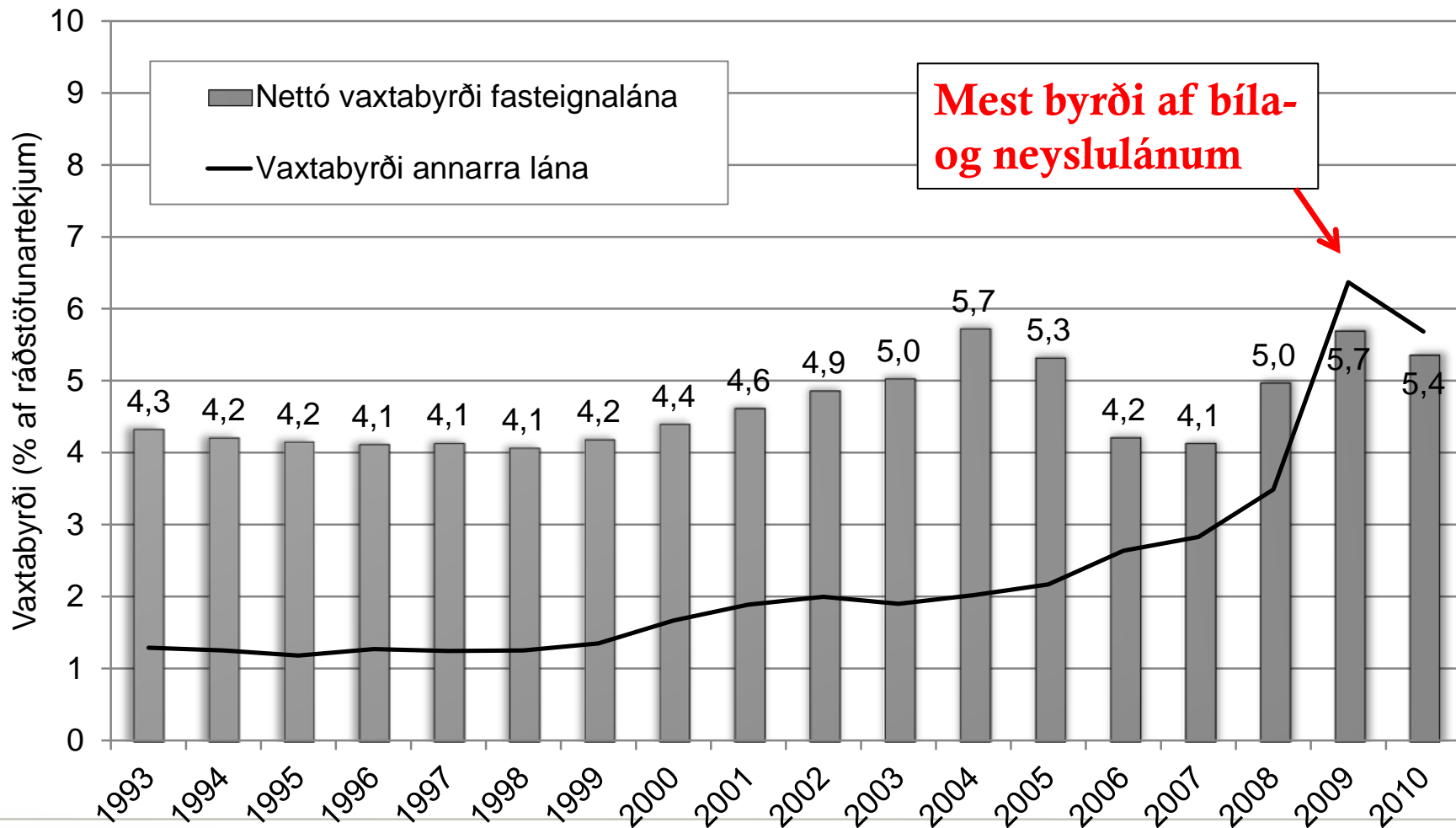
Niðurgreiðsla vaxtakostnaðar

Vaxtabætur sem % vaxta af húsnæðislánnum í 100 tekjuhópum (frá lægstu til hæstu tekna)

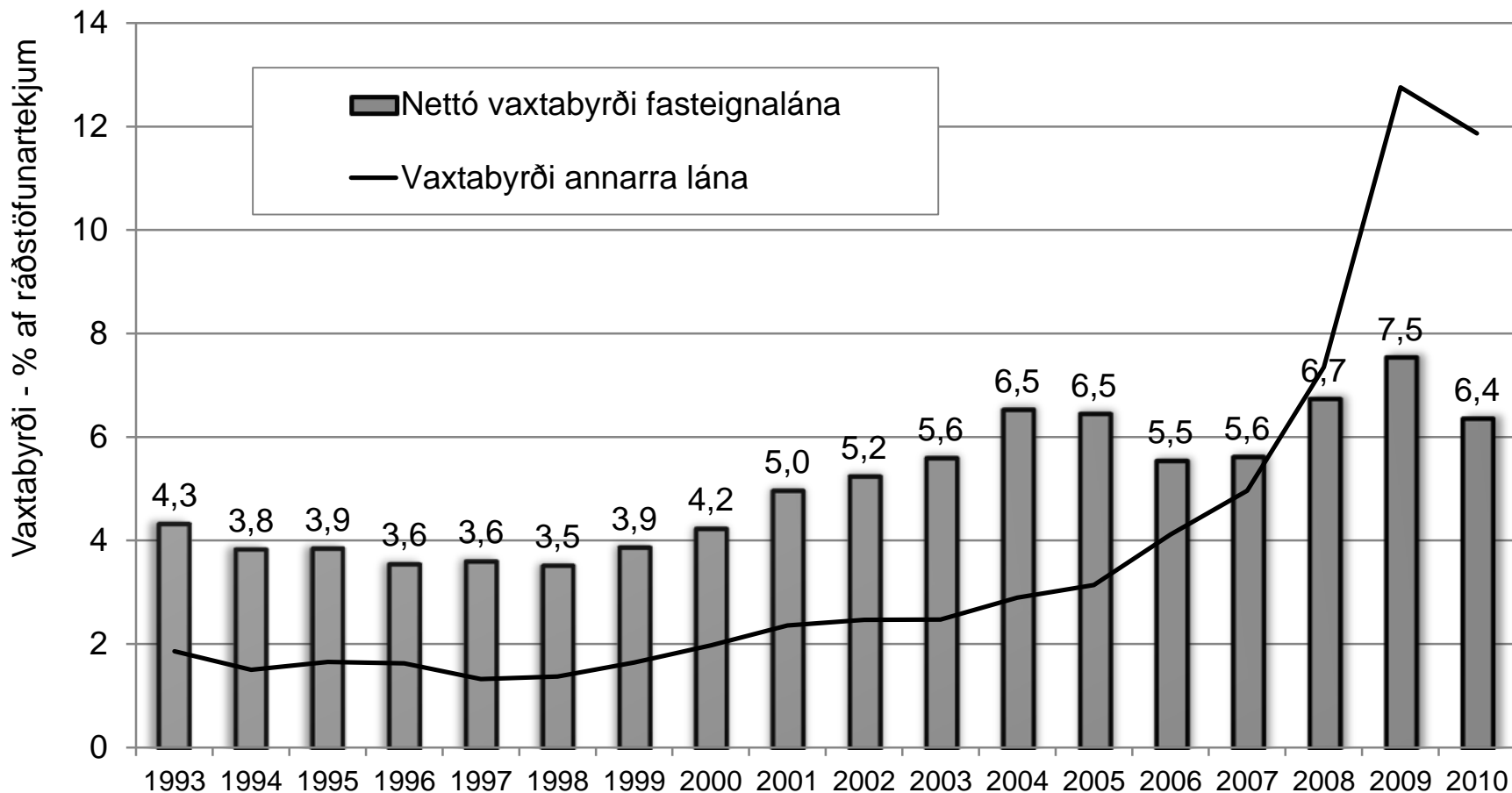
Vaxtabyrði fasteignalána og annarra lána (bíla- og neyslulána)

Meðalfjölskylda

Vaxtabyrði fasteignalána og annarra lána (bíla- og neyslulána)

Lágtekjufólk (lægstu 10% fjsk.)

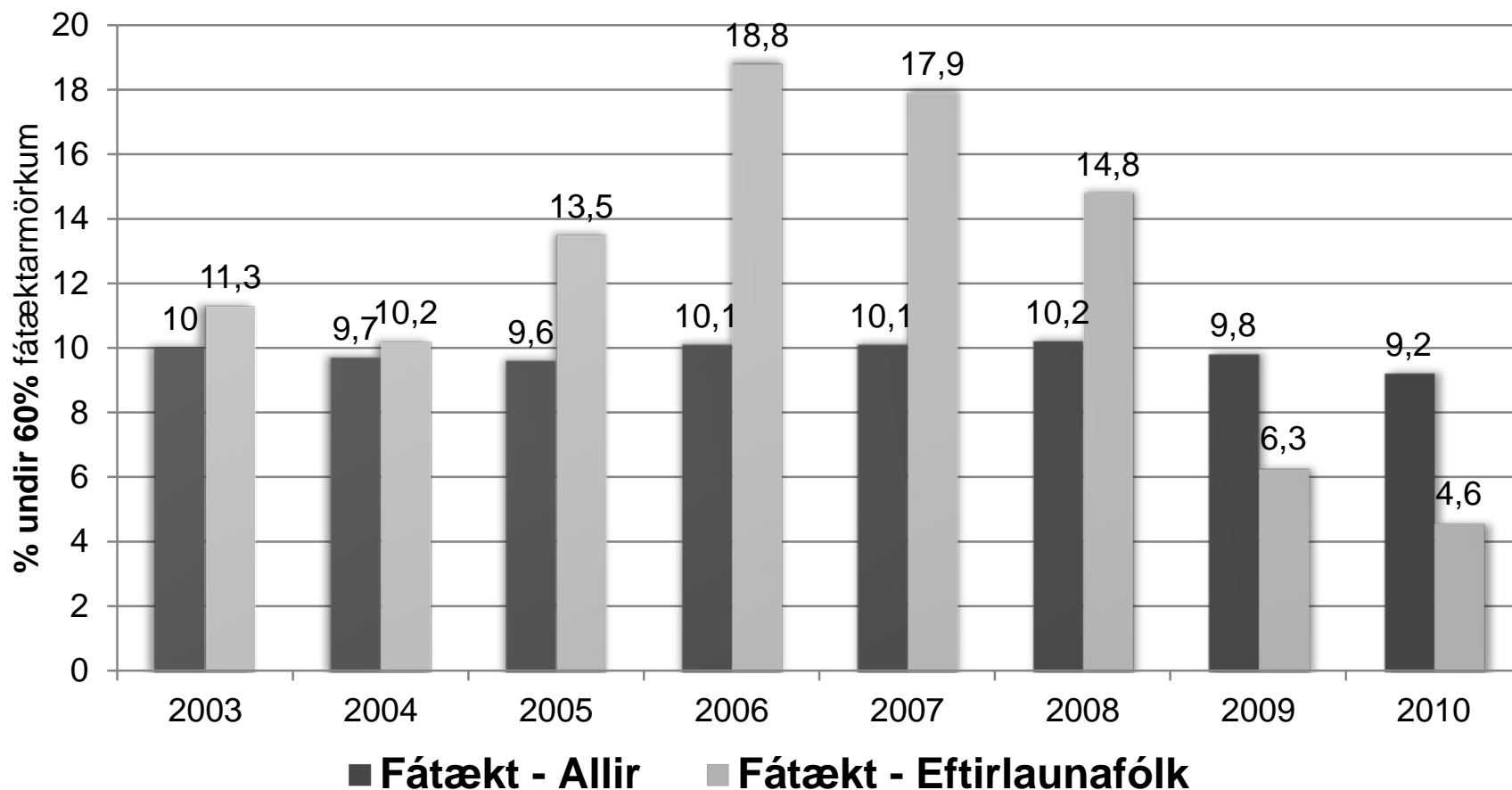

Fátækt fyrir og eftir hrun

Mæling Hagstofunnar á afstæðri fátækt

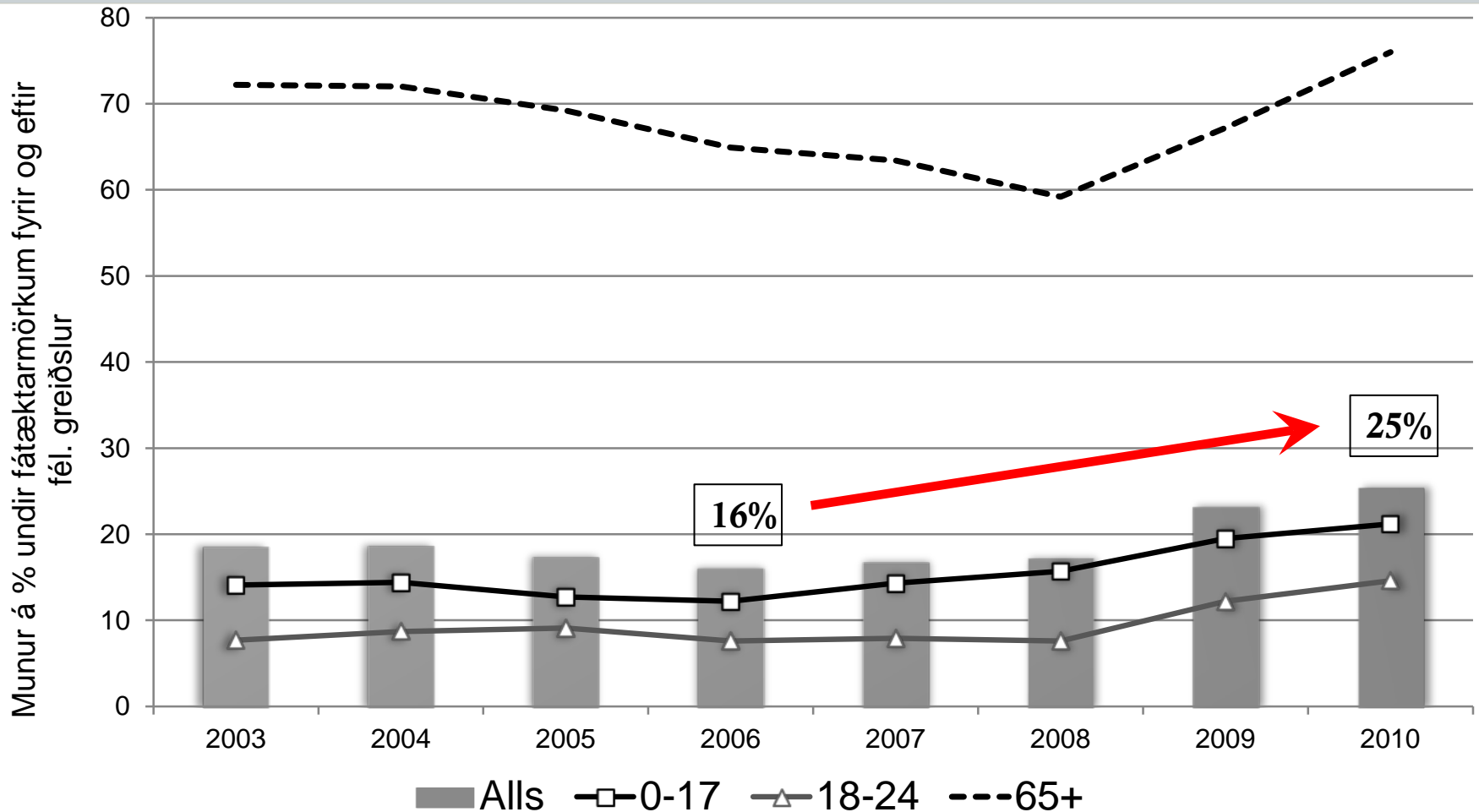
Stærð lágtekjuhópsins

Þeir sem eru með minna en 60% miðtekna

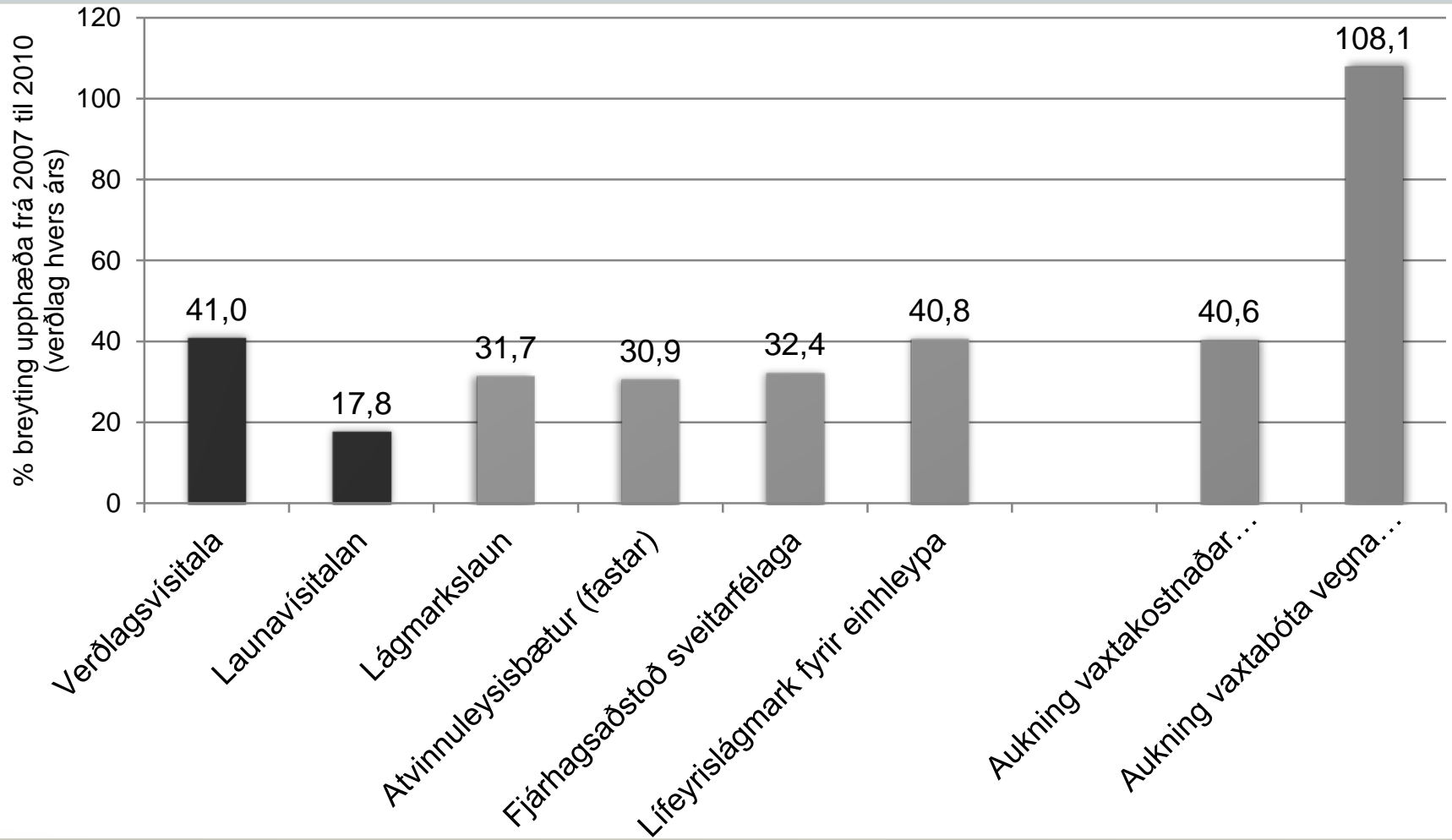

Fátækt fyrir og eftir félagslegar greiðslur

Hve stórum hópi var lyft upp fyrir fátæktarmörk?

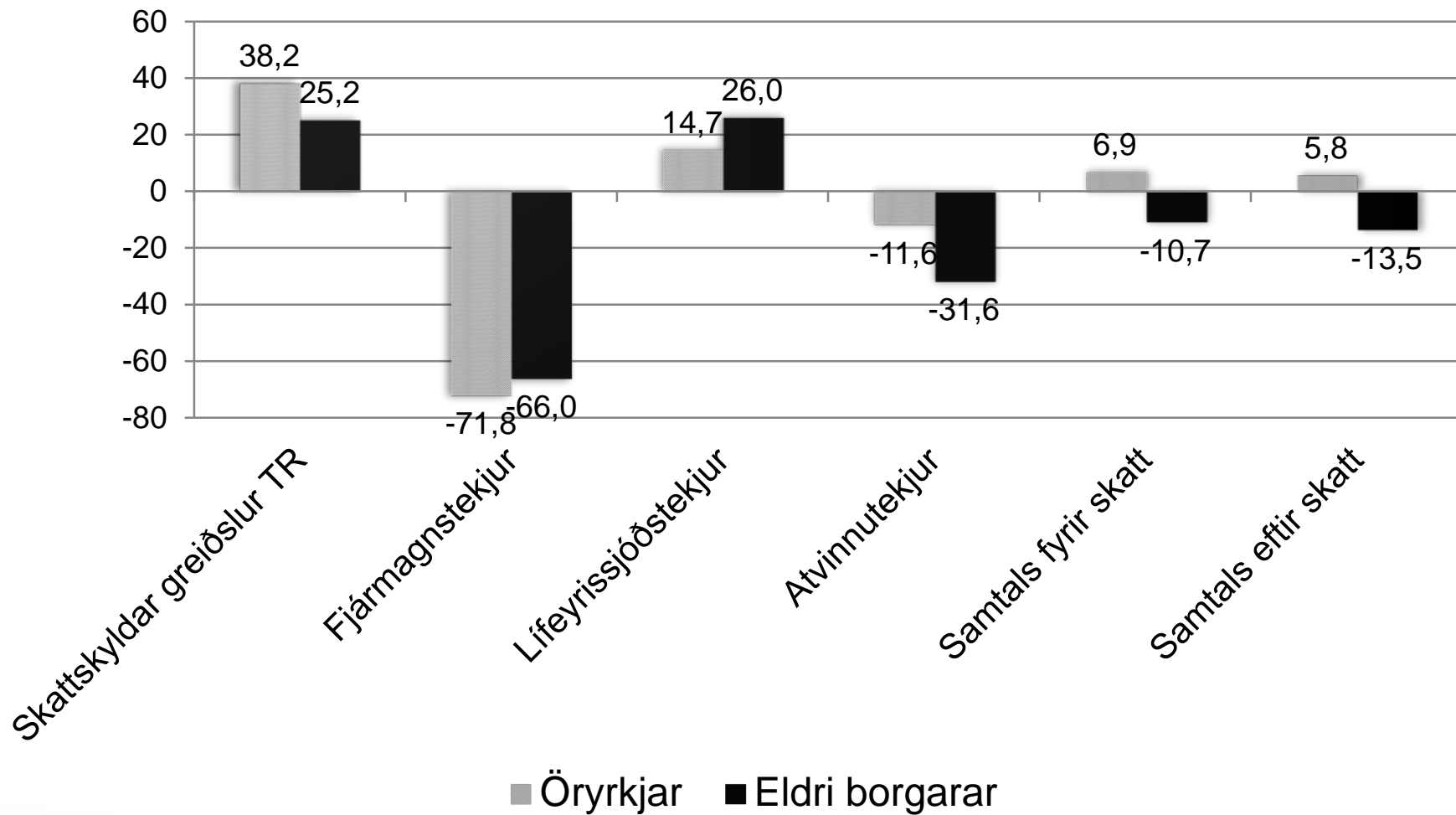

Hækkun greiðslna til lágtekjuhópa

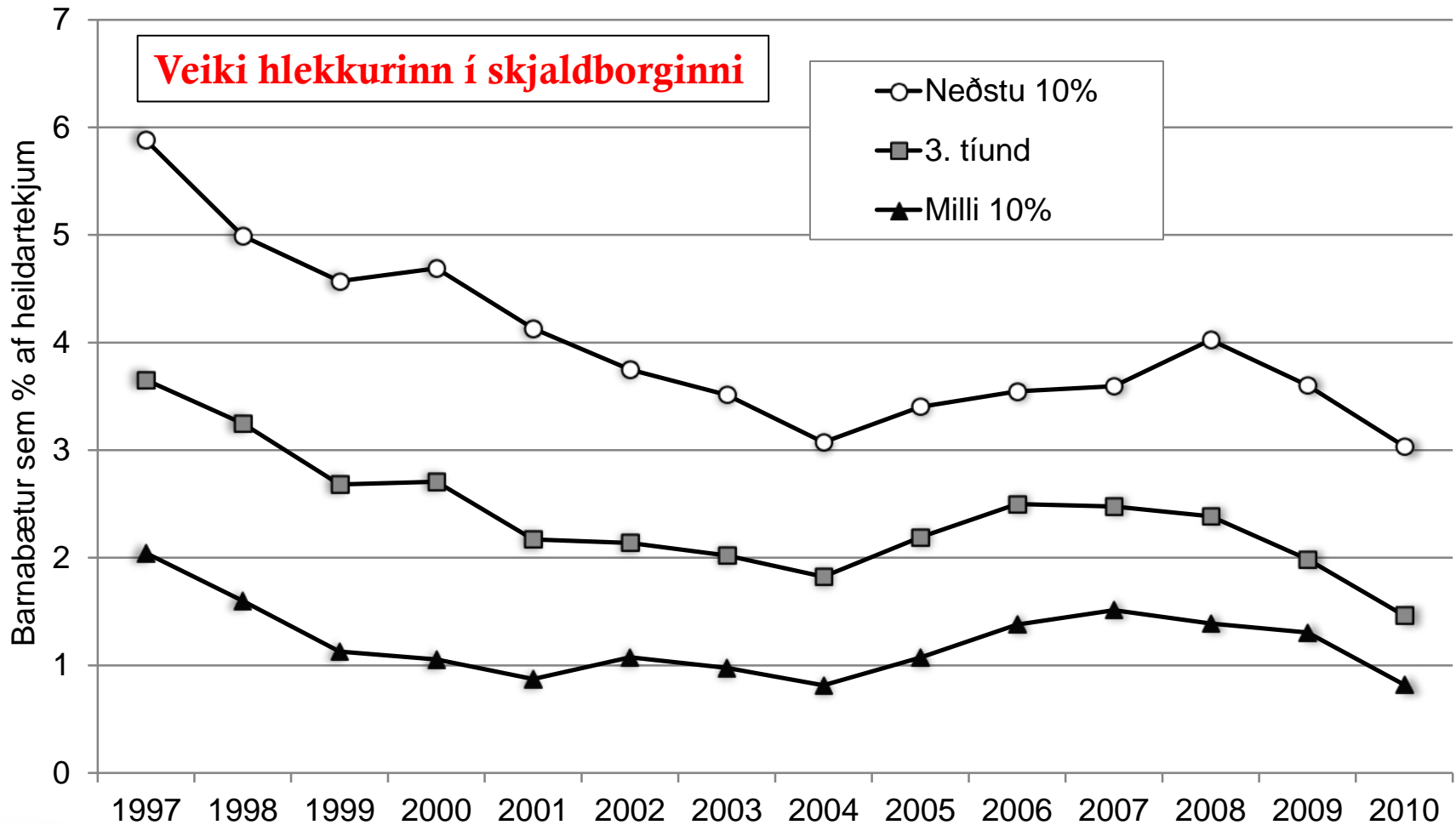
Tekjuþróun hjá lífeyrisþegum

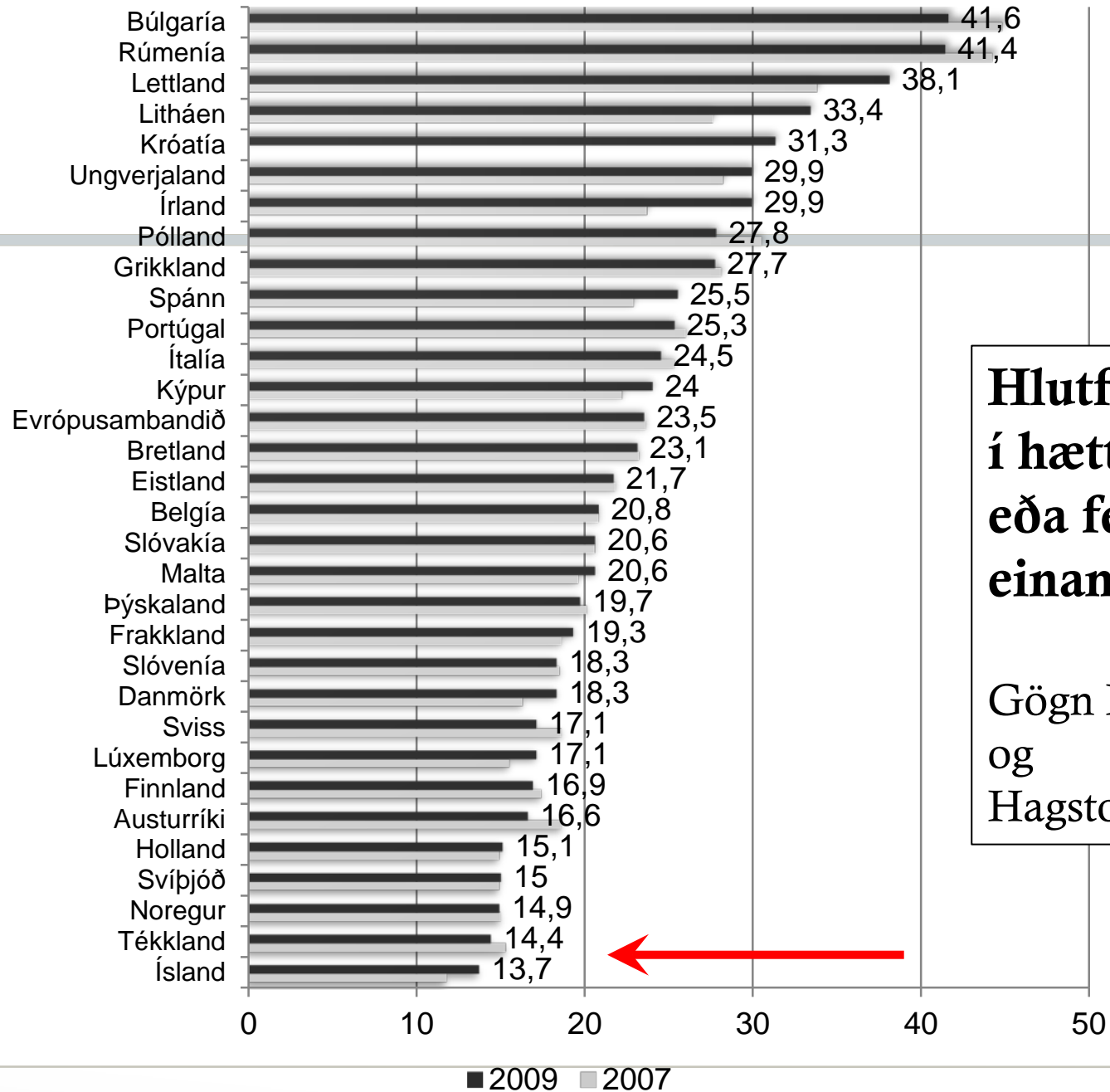
Eldri borgarar og öryrkjar, 2008-2012 (% breyting)

Þróun barnabóta 1997 til 2010

% af heildartekjum fjölskyldna

Hlutfall heimila í hættu á fátækt eða félagslegri einangrun

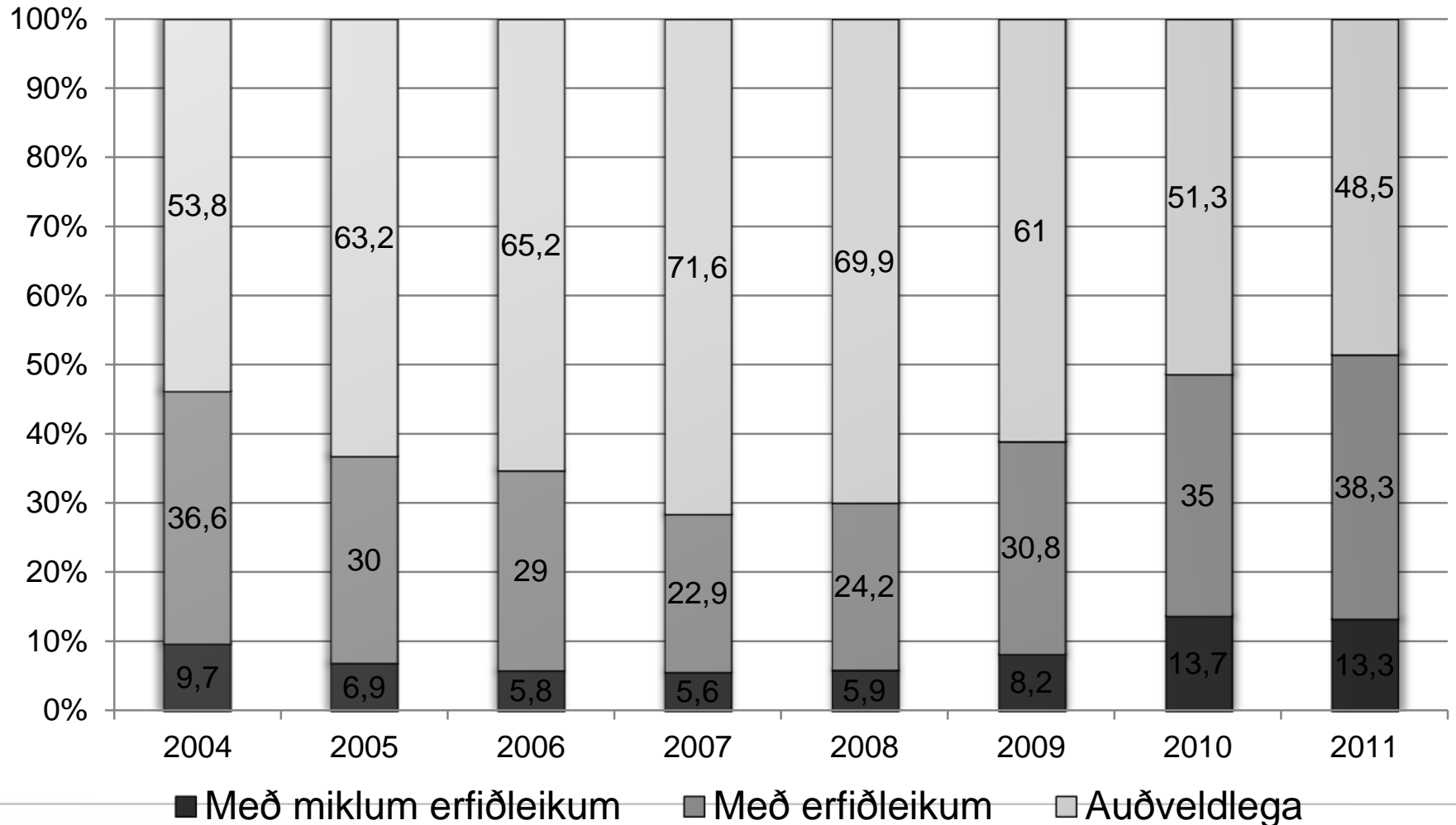
Gögn Eurostat og Hagstofu Íslands

Fjárhagsþrengingar fyrir og eftir hrun

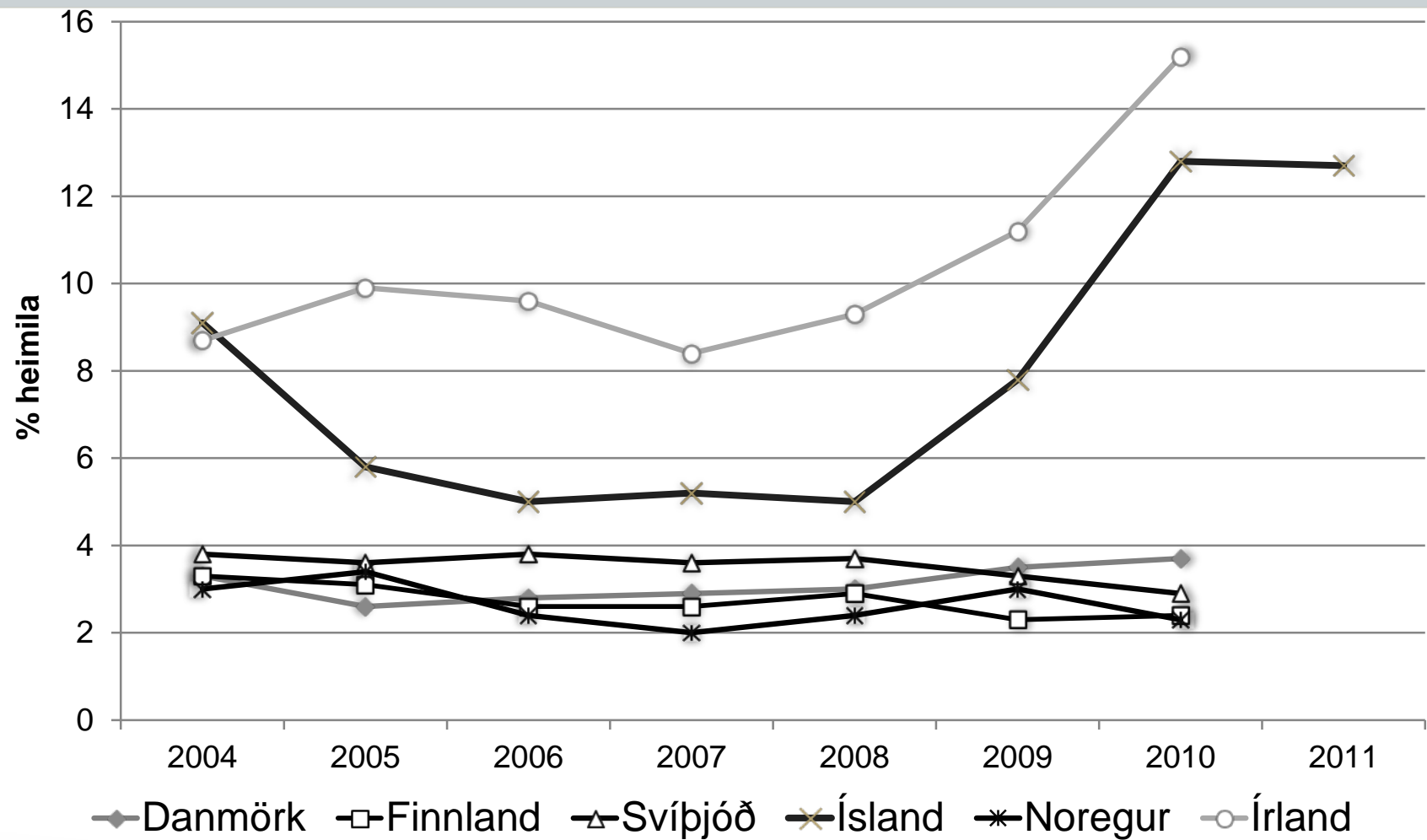
Spurningakönnun Hagstofu Íslands

Erfitt að láta enda ná saman

% heimila

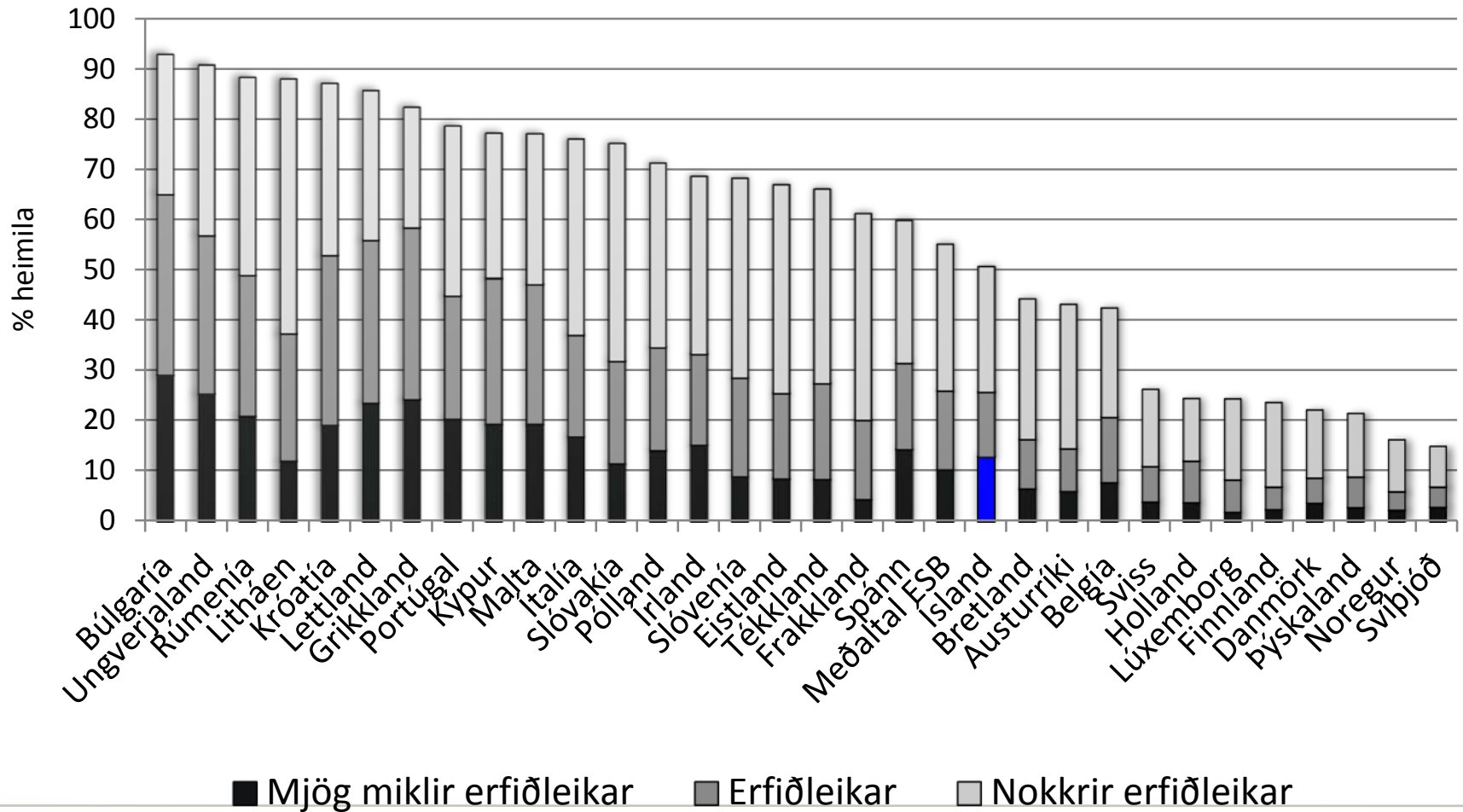

Mjög erfitt að láta enda ná saman Norðurlöndin og Írland samanborin (%)

Erfitt að láta enda ná saman

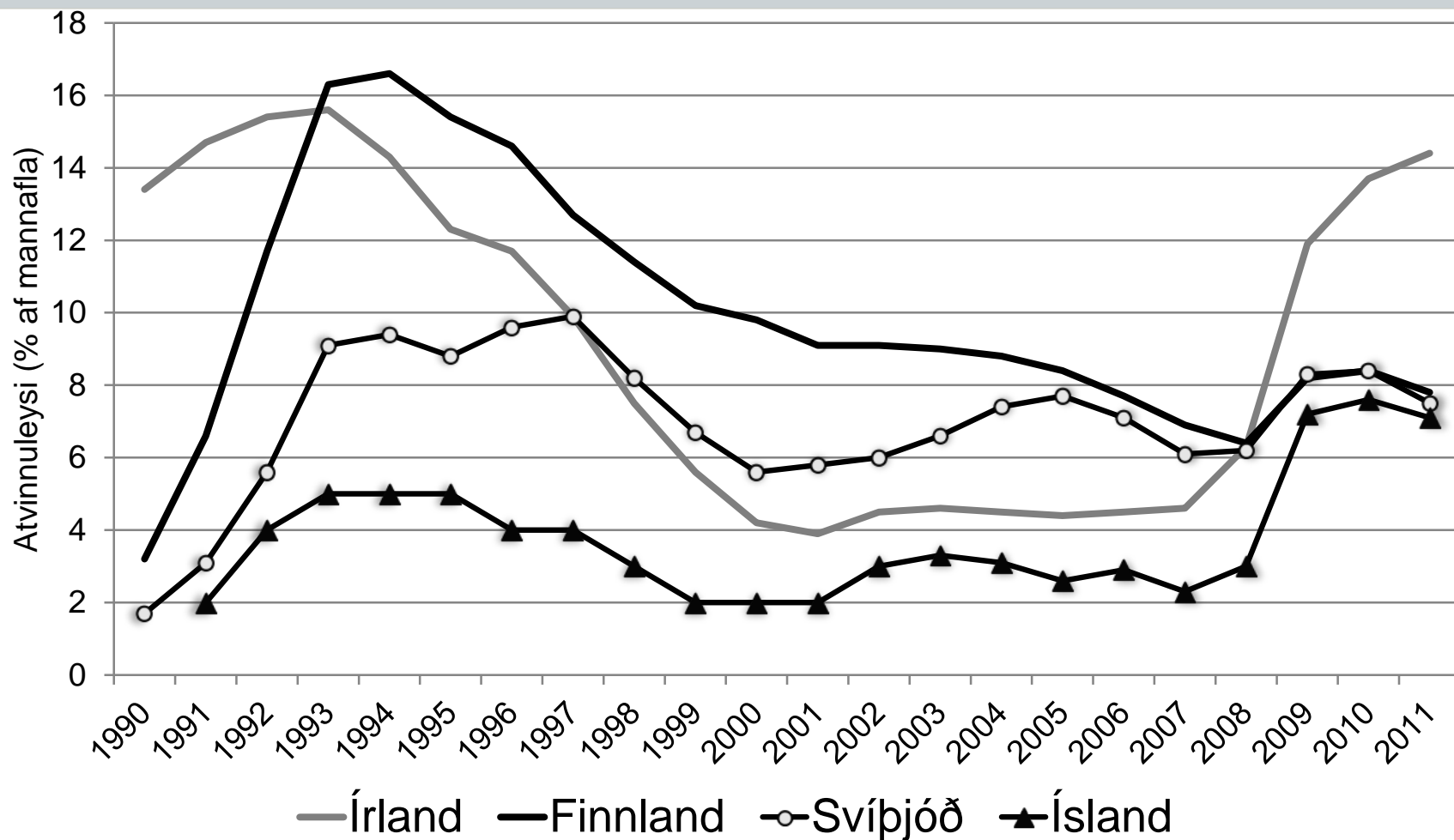
Evrópuríki samanborin 2010 - % heimila

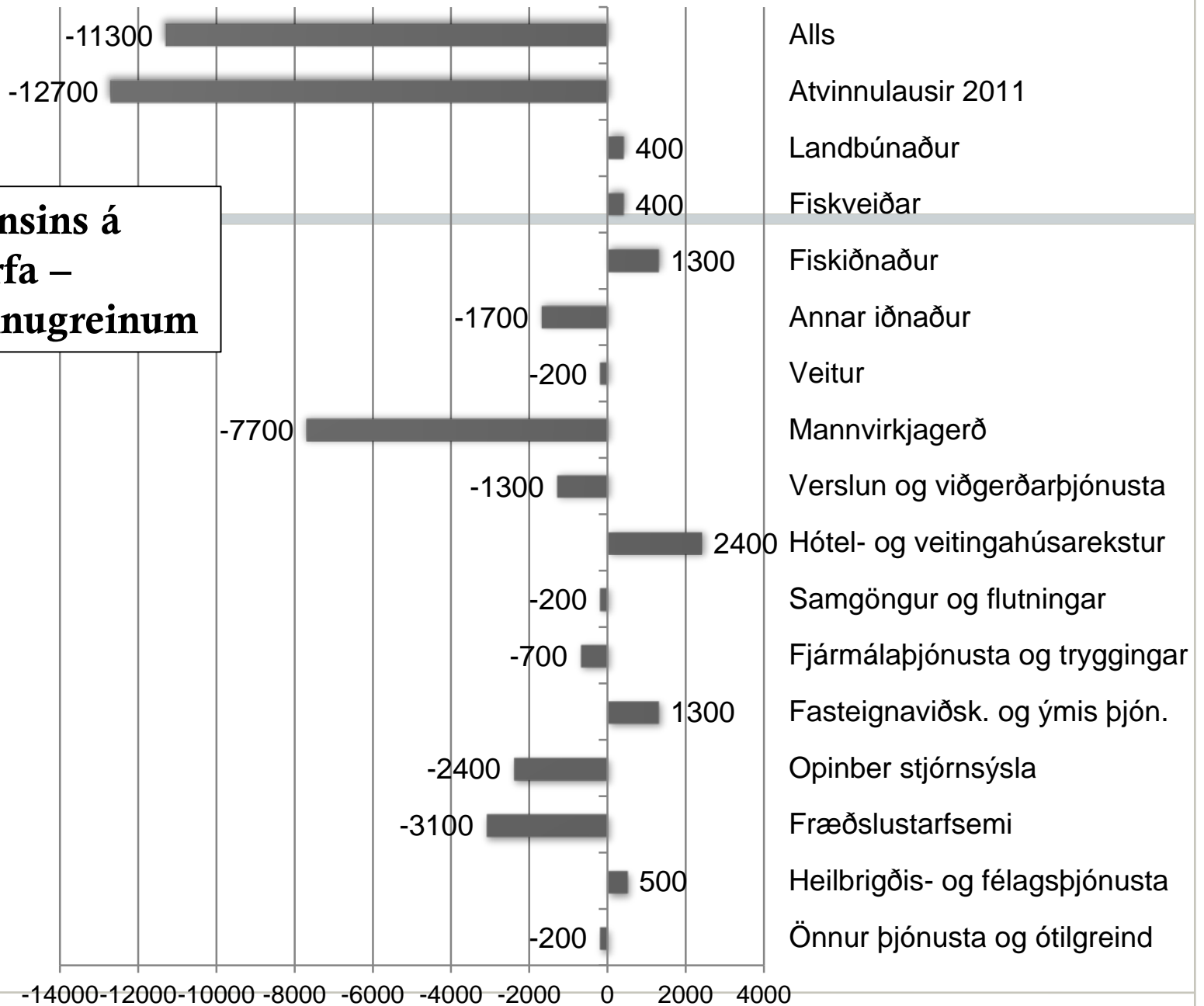
Atvinna og atvinnuleysi

Atvinnuleysi í 4 kreppuríkjum

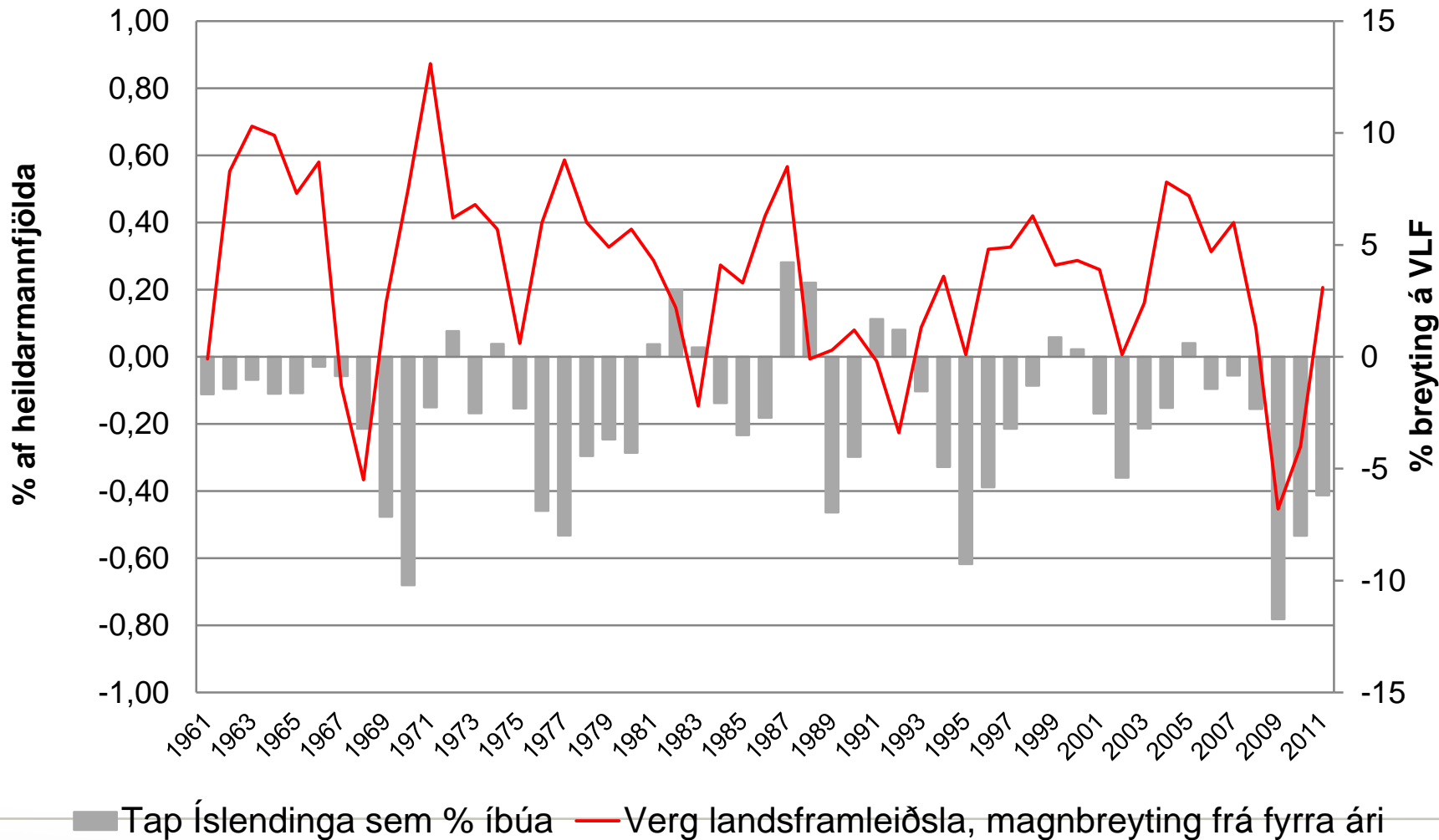
Finland+Svíþjóð 1990; Ísland+Írland 2008

Áhrif hrunsins á fjölda starfa – eftir atvinnugreinum

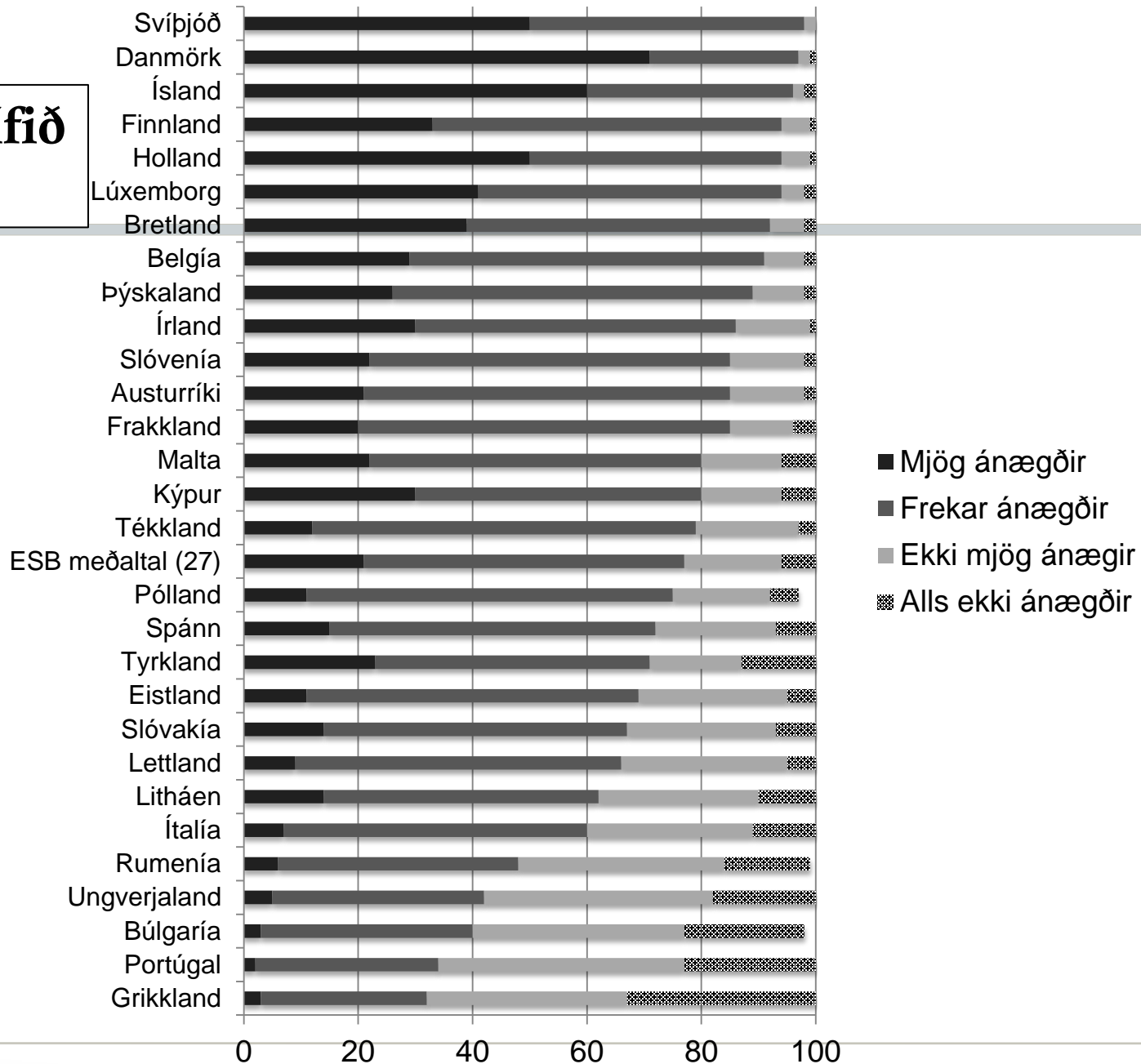
Tap Íslendinga úr landi (% íbúa) og breyting þjóðarframleiðslu

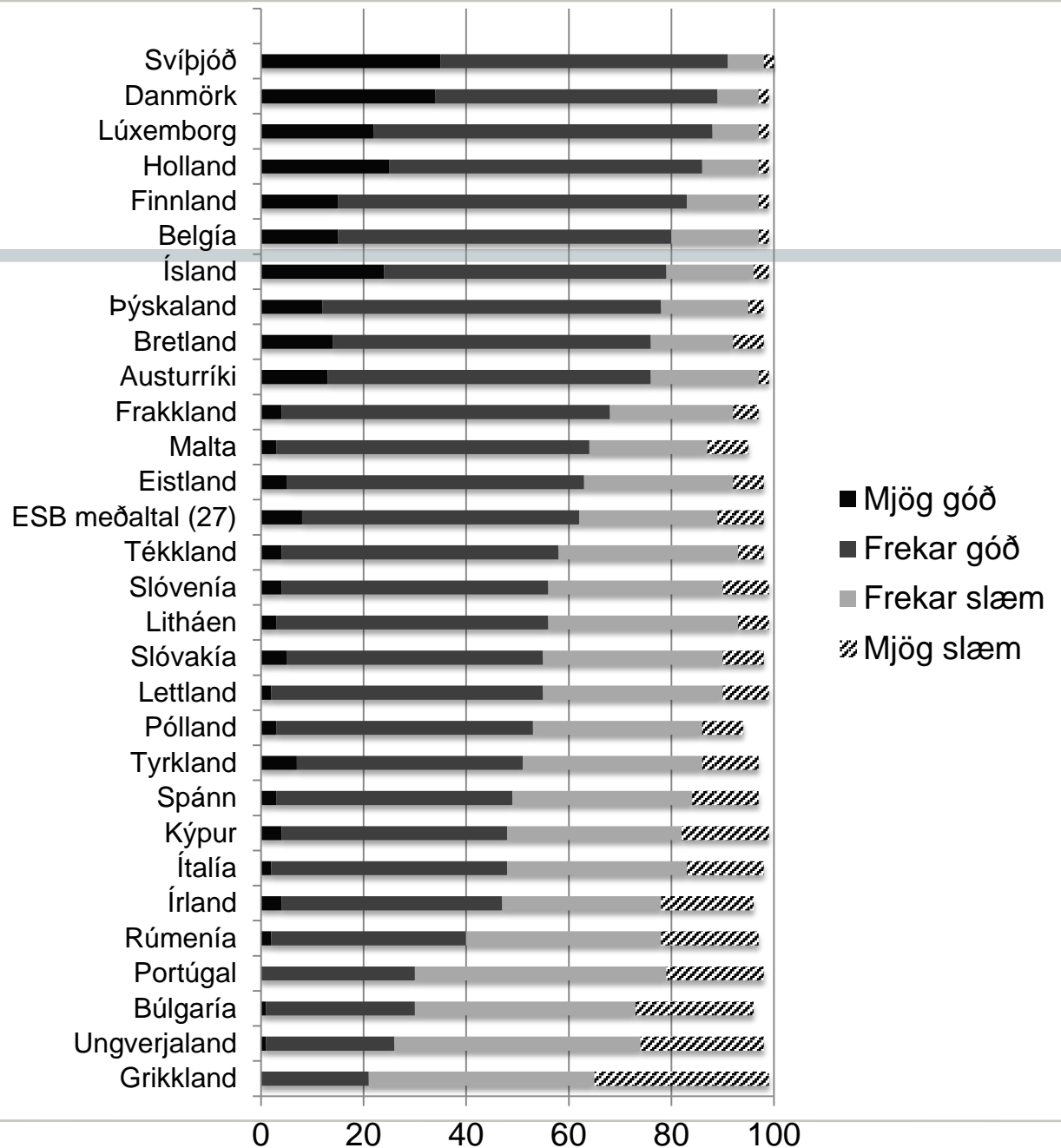
Mat þjóðarinnar á ástandi og horfum

**Fjölbjóðleg samanburðarkönnun,
frá maí 2012 (Eurobarometer)**

Ánægja með lífið í maí 2012

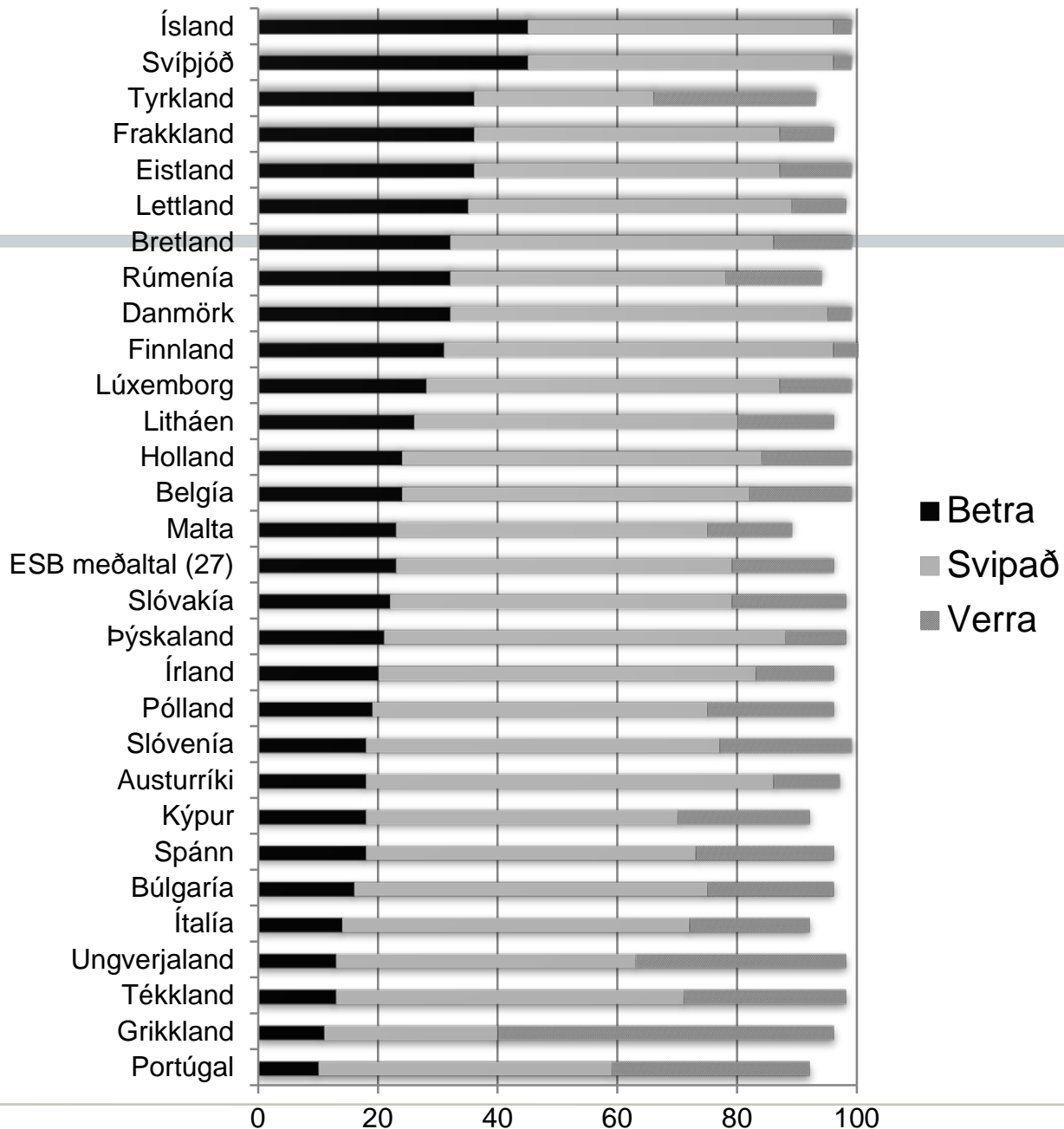

Ánægja með fjárhagsstöðu heimilisins

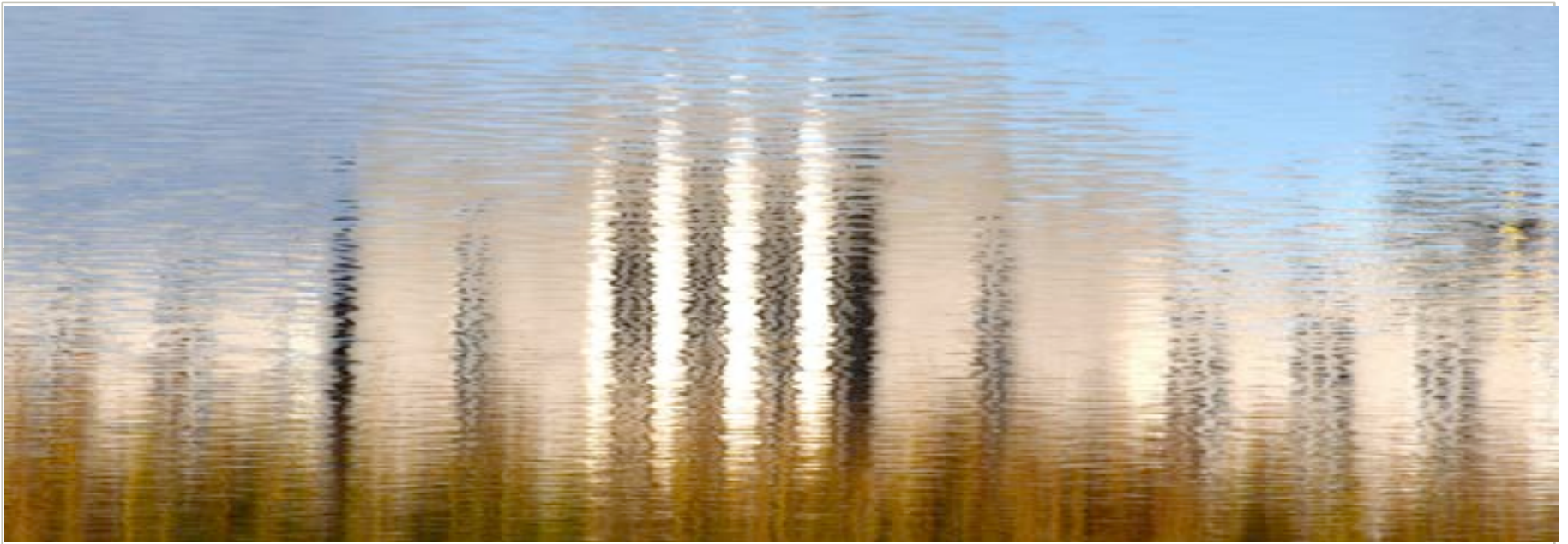
Telurðu líf þitt verða betra eða verra eftir 12 mánuði?

Einnig er mikil bjartsýni á þróun atvinnu og efnahagslífs næstu 12 mánuðina

Helstu göt í varnaraðgerðum

- Barnabætur hefðu þurft að hækka
- Skerðing grunnlífeyris almannatrygginga bitnaði illa á ellilífeyrisþegum með milli og hærri tekjur
- Þeir tekjulægstu í hópi eldri borgara voru vel varðir en tekjur annarra lækkuðu um of
- Þó Íslandi hafi almennt tekist vel að halda aftur af atvinnuleysi í kreppunni, hefur störfum fjölgað of hægt eftir hrun.
- Það er algengur vanda í skuldsettum löndum eftir fjármálakreppur, sbr Finland.

Takk fyrir!